

ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка виховав одного з видатних вітчизняних педагогів-новаторів ХХ століття – Василя Олександровича Сухомлинського. Він – педагог за покликанням, аналізуючи свою педагогічну практику, розробляв теорію і методику виховання у шкільному колективі і родині, які сприяли всебічному розвитку учнів.

Виховання молодого покоління було і є чи не найважливішою проблемою людства протягом усієї історії його існування. Її вивченню здавна було присвячено чимало уваги видатними мислителями, мудрецями та філософами минулого.

Об'єктом для постійного дослідження провідними науковцями, освітянами стала педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського. Зокрема, важливими є дослідження науковців М. Антонця, Г. Бучківської, С. Денисюк, Н. Дічек, І. Зязюна, Б. Ляховича, О. Ковалю, О. Сухомлинської та ін.

Тому *актуальність дослідження* зумовлюється тим, що педагогічними працями В. О. Сухомлинського послуговуються і в сучасній педагогіці, посилаючись на його педагогічний досвід.

Метою дослідження є виявлення основних педагогічних підходів Василя Сухомлинського для пошуку ефективних шляхів їх застосування у сучасній педагогічній практиці, а також практичного використання у спілкуванні журналіста з дітьми.

Для початку слід ознайомитися коротко з життям, а особливо звернемо увагу на педагогічні віхи біографії Василя Сухомлинського.

Народився Василь Сухомлинський 28 вересня 1918 р. в с. Василівка Олександрійського повіту Херсонської губернії (тепер Кіровоградська область) у селянській родині. Василь навчався спочатку у Василівській семирічці, де був одним із кращих учнів. Улітку 1934 року він вступив на підготовчі курси при Кременчуцькому педінституті і того ж року став студентом факультету мови та літератури цього вузу. Проте через хворобу 1935 року змушений був перервати навчання в інституті. Сімнадцятирічним юнаком розпочав Василь Олександрович свою практичну педагогічну роботу. У 1935-1938 роках. він викладав українську мову і літературу у Василівській та Зибківській семирічних школах Онуфріївського району. У 1936 році Сухомлинський продовжив навчання на заочному відділі нашого Полтавського педагогічного інституту, де спершу здобув кваліфікацію учителя української мови і літератури неповної середньої школи, а згодом – і викладача цих же предметів середньої школи (1938). “З великою теплотою згадую про Полтавський педагогічний інститут, який закінчив, – писав він

згодом у праці “Павлиська середня школа”, – про викладачів педагогіки, літератури, історії. Тут педагогіка була не засушеними висновками, а живою яскравою розповіддю про мистецтво виховання, про методи впливу на свідомість і почуття” [2, с. 32].

Василь Сухомлинський працював у Онуфріївській середній школі учителем української словесності, а через деякий час – і завідуючим навчальною частиною школи. Та справою всього життя була робота на посаді директора Павлиської середньої школи. Цим навчальним закладом він керував до останку життя, двадцять три роки у Павлиші стали найпліднішим періодом його науково-практичної та літературно-публіцистичної діяльності. Сухомлинський доклав чимало зусиль, аби піднести пересічну сільську школу на рівень найкращих у тодішньому СРСР загальноосвітніх навчальних закладів, щоб перетворити її на справжню лабораторію передової педагогічної думки і якнайповніше узагальнити набутий досвід. І він досяг поставленої мети, насамперед завдяки власній винятковій працьовитості, постійному творчому запалу, твердій, безкомпромисній вимогливості як до себе, так і до всього педагогічного колективу.

Серед його праць слід виділити кандидатську дисертацію на тему “Директор школи – керівник навчально-виховної роботи”, монографії “Виховання колективізму у школярів”, “Педагогічний колектив середньої школи”, “Виховання радянського патріотизму у школярів”, “Як ми виховали мужнє покоління”, “Духовний світ школяра”, “Праця і моральне виховання”, “Серце віддаю дітям” тощо.

2 вересня 1970 року серце Василя Олександровича Сухомлинського перестало битися.

В. О. Сухомлинський писав, що дитину “виховує кожна хвилина нашого життя, кожен куточок землі і кожна людина”, яка трапляється на її життєвому шляху. Процес виховання виражається передусім в єдності духовного життя вихователя і вихованців – в єдності їх ідеалів, прагнень, інтересів, думок та переживань [3, с. 14-15].

Одним із основних положень у системі поглядів В. О. Сухомлинського щодо навчально-виховного процесу є положення про *неповторність кожної дитини*.

Це положення є наріжним каменем, на якому побудована вся система поглядів В. О. Сухомлинського щодо проблем навчання й виховання. Таке ж важливе значення воно має і для концепції особистісно-орієнтованого підходу, оскільки саме з нього дитина виступає як найвища цінність і, відповідно, як головний суб’єкт навчально-виховного процесу. Це дає змогу сформулювати перший, фундаментальний принцип особистісно-орієнтованого підходу до навчання й виховання – принцип неповторності кожної дитини.

Звідси впливає наступний, другий принцип особистісно-орієнтованого підходу до навчання й виховання – принцип *визнання відсутності нездібних дітей*.

Як наслідок із цього, В. Сухомлинський зазначив, що слід звертати увагу на нерівність розумових здібностей дітей, яке, на перший погляд, дещо суперечить попередньому принципу. Проте протиріччя тут нема. Наявність такої нерівності зумовлена різними природними розумовими задатками дітей. Без урахування цього не можна уявити сучасний навчально-виховний процес.

Отже, третім принципом особистісно-орієнтованого підходу є принцип *урахування нерівності розумових здібностей дітей*.

Навчання й виховання дітей із високими розумовими задатками не викликає особливих труднощів, що не скажеш про дітей, які мають знижену здатність до навчання. Тут В. О. Сухомлинський виокремив певний педагогічний підхід. Впоратися з цим завданням можна, на його думку, лише за умови використання для навчання і виховання таких дітей особливих заходів, тонкого і делікатного індивідуального підходу. Індивідуалізація навчально-виховного процесу – це, по суті, навчання і виховання кожного учня за індивідуальним планом.

Звідси впливає четвертий принцип особистісно-орієнтованого підходу до навчання й виховання – принцип *індивідуалізації навчально-виховного процесу*.

Природні задатки, нахили, обдарування складають зміст індивідуальних особливостей учнів, а їх виявлення – зміст п'ятого принципу – принципу врахування індивідуальних особливостей учнів.

Розкриваючи суть індивідуального, диференційованого підходу до навчання й виховання учнів, В. О. Сухомлинський постійно використовує поняття “особистість дитини”.

Отже, шостим принципом, що впливає із педагогічних ідей В. О. Сухомлинського, є принцип *визнання кожного учня особистістю*. Головним завданням щодо реалізації цього принципу є збереження і розвиток у дитини почуття людської гідності.

В. О. Сухомлинський у своїх педагогічних підходах звертає увагу на інтелектуальні почуття учня. Переживання як позитивних, так і негативних почуттів позначається на всьому духовному житті дитини.

Звідси – наступний, сьомий принцип особистісно-орієнтованого підходу до навчання та виховання – принцип *отримання позитивних емоцій від навчання*.

У талановитих дітей успіхи у навчанні можуть породжувати почуття запаморочення від успіхів, зарозумілості. На думку В. О. Сухомлинського, щоб запобігти цим небажаним явищам, слід уміло вести підлітка шляхом подолання труднощів. Цю вимогу можна сформулювати як восьмий принцип орієнтованого особистісного навчання – принцип *навчання через подолання труднощів*.

Навчання – це важка розумова праця, і щоб ця праця була успішною, вона має бути цікавою, бажаною для учнів. При чому цікавим може бути не тільки предмет, а й спосіб пізнання. Одним із найефективніших способів пізнання, пише В. О. Сухомлинський у статті “Розумова праця і зв’язок школи з життям”, є дослідницький підхід до предмета вивчення.

Отже дев’ятим принципом навчання і виховання можна вважати принцип *дослідницького підходу до предмета вивчення*.

Шкільна пошуково-дослідницька діяльність – один із аспектів самостійного добування знань учнями, якому В. О. Сухомлинський надавав великого значення.

Звідси впливає десятий принцип – принцип *обов’язкової самостійної розумової праці учнів у процесі навчання*.

Багато говорив Сухомлинський про “виховання гуманності, людяності через творення добра людям” [1, с. 32]. Тож важливим чинником ефективності навчання В. О. Сухомлинський уважав людяність, любов, доброту, чуйність, сердечність, тактовність стосовно учнів.

Одинадцятий принцип, який впливає із цього положення, можна сформулювати як *принцип людяності, чуйності і тактовності по відношенню до учнів*.

В. О. Сухомлинський убачав роль оцінки як інструмента виховання, а не покарання. Звідси – дванадцятий принцип особистісно-орієнтованого навчання – принцип *розуміння оцінки знань учнів як інструмента виховання*.

Учень є частиною колективу, в якому навчається, і має певну взаємозалежність від нього. Тож можна сформулювати тринадцятий принцип особистісно-орієнтованого навчально-виховного процесу – принцип *взаємозалежності колективу і особистості у навчанні*.

В. О. Сухомлинський уважав, що саме специфіка педагогічного підходу до своєї роботи, учнів сприяє успішній навчальній роботі. Зокрема, він виділяв 4 найголовніші вимоги до вчителів:

- 1) любов до власної справи;
- 2) професійна кваліфікація;
- 3) високі моральні якості;
- 4) творчий підхід до навчання й виховання.

Положення про необхідність високих особистих якостей учителя, розроблене В. Сухомлинським, може розглядатися як чотирнадцятий принцип особистісно-орієнтованого підходу до навчання й виховання – принцип *залежності особистості учня від особистості вчителя*.

Отже, виокремивши педагогічні підходи В. О. Сухомлинського, ми вкотре переконалися, що все своє життя він присвятив вихованню підростаючого покоління. Видатний педагог неодноразово наголошував на тому, що повинні створюватися всі необхідні умови для повноцінного розвитку дитини; вчитель мусить бути постійним

дороговказом та прикладом для наслідування; давати можливість виявляти себе у тій сфері діяльності, яка найбільше їм до вподоби та відповідає їхнім задаткам; привчати до колективного життя; розвивати творчу активність та спонукати до самостійного пошуку.

Застосовуючи ці педагогічні підходи у педагогічній практиці, можна виховати всебічно розвинену особистість у відповідності до вимог часу та завдань, що їх ставить перед нами суспільство. А для журналістів ці підходи допоможуть краще налаштувати дитину під час комунікації.

Список використаної літератури

1. *Сухомлинський В. О.* Вибрані твори: в 5-и т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1976. – Т. 1. – 654 с.
2. *Сухомлинський В. О.* Вибрані твори: в 5-и т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1976. – Т. 4. – 630 с.
3. *Сухомлинский В. А.* О воспитании / В. А. Сухомлинский [сост. и авт. вступит. очерков С. Соловейчик]. – 2-е изд. – М. : Политиздат, 1975. – 272 с.